

Et blodigt drama på Als og dokumenterne omkring det. **Af L. S. Ravn, Jyske Tidende, søndag d. 25 juni 1967**

På Landsarkivet i Åbenrå findes et tykt bundt akter - ca. 20 cm højt - skønsmæssigt på mellem 800 og 1000 sider indeholdende samtlige rapporter over forhørene, alle optegnelser, skriftprøver, trusselsbrev og andre bilag angående snigmordet på Maren Eriksen d. 26 november 1818 om aftenen mellem kl. 10 og 11 i Hans Christian Eriksens gård i Mjels ved Nordborg. Gården ligger lige syd for Mjels Kro og kaldes i dag oftest Clausens gård.

Retssproget var på dette tidspunkt tysk også i det danske hertugdømme Slegsvig og rapporterne er skrevet på tysk med undtagelse af enkelte sætninger, vidneudsagn, der er gengivet ordret "in dänisher Volkssprache" dvs. på alsisk mål. Men det er undtagelser, almindeligvis er også vidnernes udsagn oversat til tysk.

Hvad ved vi om den unge kone Maren Eriksen? Det er ejendommeligt at konstatere, at nok findes der en nøje gengivelse af hændelsernes forløb hin aften og en udførlig rapport over det af distriktslæge Balle foretagne ligsyn, men intetsteds oplyses der om, hvor og hvornår ofret for forbrydelsen var født, intet om hvor og hvornår gift, intet om forældre eller børn.

Vi kan imidlertid fastslå, at hun er født 1785, er blevet gift i tiden mellem 1805 og 1809 og har født 2 drenge: Erik den 7 september 1809 og Henrik den 4 marts 1811. Hun synes i øvrigt ikke at have foretaget sig noget som helst der kunne pege hen imod hendes pludselige død for morderhånd.

Om Hans Christian Eriksen giver akterne kun få personlige oplysninger, men om ham får vi ret fyldige oplysninger i kirkebogen. Han var bolsmand i Mjels og hertugelig distriktsjæger og tog sig bl.a. af ulovlig jagt. Da han var streng og ubønhørlig i sit embede havde han ikke så få fjender blandt krybskytterne, der nok kunne tænke sig at få sagt tak for sidst.

Han havde da også modtaget 3 trusselsbreve på livet. Det første havde han brændt, de to sidste afleveret til Herredsfogeden i Nordborg. Brevene er skrevet med fordrejet håndskrift, en slags blokbogstaver, i et meget dårligt sprog som det er vanskeligt at stave sig igennem. Kort før mordet var der en aften blevet skudt på ham fra baghold på vej fra Havnbjerg til Oksbøl, og han blev lettere såret i venstre arm.

✕

Den 26. november om aftenen var der intet der tydede på, at noget ondt var i vente. I stuen sad husbonden, hans kone og pigen, Ellen Nielsen fra Oksbøl. Pludselig faldt et skud, åbenbart fra et jagtgevær. Vinduesruden splintredes, og haglene søgte deres mål. Eriksen, der netop var i færd med at klæde sig af, stod ved siden af sengen. Nogle hagl sønderrev hans skjorte lige over lænden og borede sig ind i skabet bagved. Men hans kone, der sad på stuen ved siden af ham, blev ramt af flere hagl i halsen og blodet vældede frem fra halsens pulsåre. Hun faldt af stolen og forblødte på gulvet endnu før pigen nåede at tænde lyset, der var blevet slukket, enten af skuddet eller af kones fald.

Manden greb et ladt gevær, der hang i stuen, og sprang ud på gårdspladsen og fyrede i blinde ned af vejen. Så sprang han i bar skjorte på en hest og red i hast til sandemanden, Hans Hinrichsen, for at melde hvad der var hændt. Herfra blev han nærmest bevidstløs hjulpet hjem, hvor han mødte det frygtelige syn af blodpølen på gulvet.

Sandemanden tilkaldte øjeblikkelig herredsfoged Fürsen i Tangsholm, og det første forhør fandt sted i nærværelse af herredsfogeden, distriktslægen og Hans Hinrichsen. Først skildrede Hans Christian Eriksen aftenens begivenheder og fortalte om, hvad han havde foretaget sig. Herredsfogeden mente straks at kunne fastslå, at skuddet ikke gjaldt

distriktsjægerens kone men jægeren selv, og udsurgte ham nøje om hans personlige fjender, der evt. kunne have noget at hævne sig på ham for.

På gårdspladsen fandtes øjensynligt intet spor, og ingen havde set uvedkommende snige sig hen til eller bort fra Eriksens gård. Det måtte være nærliggende at søge gerningsmanden blandt brevskriverne, så nu gik jagten ind på alle, der kunne have noget udestående med Eriksen. Til forhøret den 5. december, hvor også Hans Hinrichsen, Jørgen Christensen og Mads Nissen Madsen var til stede, var tilsagt ti personer, der skulle prøveskrive trusselsbrevets tekst, og da man skønnede at en prøve lignede originalen, blev vedkommende sat i arrest, men hans alibi var i orden og man stod så stadig på bar bund.

Der blev udlovet en belønning på 160 rdl. fra den hertugelige kasse og 160 rdl fra den kongelige kasse og sandemændene fra Nordborg, Mjelsgård, Hjortspring og Østerholm Len udsendte en løbeseddel med opfordring til enhver om at hjælpe ved opklaringen.

Rygterne svirrede, og sladderer gik, og enhver der blot havde den ringeste forbindelse med jagt eller var i besiddelse af et gevær blev afhørt, og stadig var man på jagt efter brevskriveren, alt uden resultat. Ganske vist blev endnu en mand arresteret, heller ikke mod ham havde man fældende beviser. Og rygtesmedende - ikke mindst kvinderne - havde travlt, for måske levede Hans Christian og Maren ikke så lykkeligt som antaget, måske var der noget at snage i. Var der ikke noget med Karen der havde tjent på gården? Nye forhør, flere vidner, deriblandt Peter Sarsgaards kone, Kirsten (2. ægteskab). Hun og andre kvinder benægter bestemt at have hørt noget ufordelagtigt om ægtefællernes samliv, der tværtimod måtte betegnes som godt. Det hele ender i ondsindet sladder og rygter.

✕

Da man trods ihærdige forsøg ikke har fundet noget spor af gerningsmanden, bliver Hans Christen Eriksen den 3. juni 1819, dvs. mere end et halvt år efter udåden, arresteret og indsat i Nordborg Arrest, uden at der, så vidt det kan ses, var fremkommet noget, der kunne foranledige dette drastiske skridt.

Sagen vækker opsigt viden om, og Ober kammergericht i Gottorp skønner nok også, at Justitsrart og Hardsvogt Fürsen i Tangsholm hverken har ledet undersøgelserne med særlig kløgt eller evner, heller ikke med held, så man giver ham to meddommere, Horat og Hardsvogt Thomsen fra Gråsten og Justitsrart og borgmester Ahlmann fra Sønderborg, og de tre herrer begynder så den 6. september 1819 - 10 måneder efter skuddet - undersøgelserne helt forfra. Man går meget grundigt til værks, prøver at bestemme skudretningen og andre enkeltheder, nøje, men tiden er forpasset, man har kun lægernes dødsattest at holde sig til

Man prøver at fange Eriksen i hans tidligere udtalelser, beskylder ham for selv at have skrevet trusselsbrevene og selv at have fyret det dræbende skud. Den anklagede benægter på det bestemteste, og noget bevis imod ham kan man ikke fremskaffe. Også Karen går man på hårdt på klingen. Hun har efter Marens død og Hans Christians arrestation taget sig af hjemmet og drengene og svarer: "Vi er ikke forlovede, jeg har taget mig af drengene af medlidenhed, af egen vilje, husbond har aldrig begæret mig, men altid opført sig sømmeligt" Man kommer ingen vegne og imens diskuterer menigmand lidenskabeligt skyldig eller ikke skyldig. Og nu dukker sørgesangene op.

✕

Den første sørgesang, skrevet af H. C. H., er på 14 vers, elendige rim der dels svælger i ve og klage og medynk med de moderløse små og den ulykkelige ægtemage, dels anråber himlens retfærdige vrede og dom over den skyldige. O Fadergod, hævn dog uskyldigt blod.

Den næste, ligeledes af H. C. H. er på 21 vers og sigter tydeligvis en af de arresterede fra landsbyen for at være den skyldige. Han må bringes til at bekende sammen med de, der tier og frækt skjuler sig bag tavshedens maske.

Den 3. sørgesang, skrevet af Christian Petersen Krag, er nærmest et forsvar mod de ondsindede rygter som "komplottet" har udspremt mod ægtemanden, og der udloves 10 daler til den, der vil lægge navn til de anonyme beskyldninger.

Som sagt svirrer det med ondsindet sladder og grimme rygter i et samfund, der efterhånden synes at være kommet helt ud af balance. Anklagemyndighederne indsætter snart den ene, snart den anden i Nordborg Arrest som mistænkt - men uhjælpeligt i en blindgyde. Man har forspildt enhver virkelig chance og må se denne kendsgerning i øjnene.

✕

Det sidste møde i sagen fandt sted den 28 februar 1820, men kun herredsfoged Fürsen var til stede, hvorfor de to andre herrer ikke mødte vides ikke. Eriksen og fire anklagede i sagen blev løsladt, men dommen blev ikke forkyndt. Han modtog en afskrift af dommen, kun underskrevet af Fürsen og da han ikke var fortrolig med den juridiske terminologi og næppe forstod ret meget tysk troede han sig frikendt.

Han var imidlertid blevet dømt til at udrede en del af omkostningerne ved den langvarige og omfattende undersøgelse, og det både til dommerne, skriversne, vidnerne og fængselspersonalet. Der findes en meget udførlig fortegnelse over de mange omkostninger, der beløber sig til i alt 721 Rdl. Cour, et meget stort beløb i den fattige tid efter statsbankerotten, mere end værdien af et alsisk bol.

Heraf skulle Eriksen trods frifindelsen betale 266 Rdl., hvad der kunne betyde økonomisk ruin. Han fremsendte et bønsskrift til den danske konge, Frederik VI på tysk, skrevet af en mand der var fortrolig med juridisk sprogbrug. Han bønfalder kongen om at få ændret dommen, dels fordi den ikke er afsagt af det samlede dommerkollegium og dels fordi det må være uretfærdigt og ubilligt at "pålægge ham" omkostninger, der kan bringe ham til tiggerstaven og som han ikke selv har foranlediget.

Herredsfoged Thomsen, Gråsten, der er pinlig berørt over situationen, er åbenbart ikke enig med Fürsen, der synes at have handlet på egen hånd. Thomsen skriver den 13. april 1820: "Mod Fürsens fremgangsmåde sætter jeg en rolig samvittighed og bevidstheden om at i denne sag at have optrådt forsvarligt, hvortil jeg bemærker, at jeg kan hvad jeg vil, når jeg vil, hvad jeg skal. Om det skulle være anderledes med herr Juritsråd Fürsen, lader jeg stå hen!". Meget gedulgte vendinger, som Thomasen lader sin dommerkollega om selv at tyde.

Bønsskriftet til Kongen passerer de samme instanser, som reelt og formelt havde ansvaret for dommen, og de desavouerer selvfølgelig ikke sig selv. Den 28. november 1820 kommer svaret, der lyder på, at må have sit forblivende med den trufne afgørelse. Men pengene betales ikke, hverken det første eller det andet år, trods gentagne påmindelser. Der går hele 5 år, så må Hans Christian Eriksen og hans broder Bolsmand Peder Eriksen af Mjels den 27. april 1825 i fællesskab med deres underskrift indestå for, at betaling sker til et nærmere fastsat tidspunkt, i modsat fald ville gården uden varsel blive stillet til offentlig auktion.

✕

Her standser akterne. Man må gå ud fra, at det er lykkedes brødrene at skaffe udvej for pengene, gården bliver i hvert fald ikke solgt.

Rygtet har i tidens løb føjet et og andet til, der næppe har bund i kendsgerningerne. Således skal en pige i sine feberfantasier på dødslejet have røbet hemmeligheden

angående udåden, men det kan man vist roligt se bort fra, det hører ligesom med til de mystiske hændelser, der ikke blev og aldrig bliver opklaret.

×

Landsarkivet fortæller om snigmordet på den unge kone Maren Eriksen i Mjels den 26 november 1818.

Uskyldig mand blev dømt - herredsfogeden var både anklager og dommer.

Når her er gjort forsøg på ved hjælp af de officielle akter at kaste lys over de tragiske begivenheder hin aften i den lille fredelige landsby, bliver man navnlig slået af hvor overfladisk og dilletantisk det første og afgørende undersøgelsesarbejde bliver ledet og udført, og at retsvæsenet i nærværende sag virker meget lidt betryggende. I hvert fald optræder herredsfoged Fürsen - anklager og dommer i samme person - mildest talt i et uheldigt lys. Mon ikke der i høj grad havde været behov for en ombudsmand.

Nok er mindet om de rystende begivenheder for 150 år siden blegnet, men den mundtlige overlevering er endnu ikke uddød blandt de ældste af slægten.

Til slut kan meddeles at Hans Christian Eriksen den 10 december 1820 ægter Karen, datter af bolsmand Hans Rasmussen i Mjels.

Hun bliver en kærlig mor for hans moderløse drenge Peder og Henrik. Den mørke skygge der i sin tid hvilede over hjemmet, synes hurtigt forsvunden, og faderen kan glæde sig over at se sin søn, Hans Henrik, blive en meget dygtig og anset bonde i sin hjemby, hædret med Dannebrogordenen, gift første gang i 1837 med Maren Hansen Thøjsen fra Broballe. Deres sønner og døtre må regnes blandt de mest kendte ahner indenfor Eriksen - Madsen slægten på Nordals.

Henrik Eriksen dør i en ret ung alder, kun 54 år gammel i 1865, mens hans far Hans Christian Eriksen først dør i 1866, 86 år gammel.

L. S. Ravn